

Een interventie ter onschuldiging van veelvoorkomende overlevingsreacties na (seksueel) geweld.

Gepubliceerd: 02-05-2023 Laatst bijgewerkt: 24-05-2024

In voorliggend onderzoek wordt voorgesteld de interventie Ontschuldig te onderzoeken. De vraag die centraal staat: Rapporteren jeugdigen die de interventie Ontschuldig doorlopen hebben minder traumagerelateerde schaamte- en schuldgevoelens na het...

Ethische beoordeling	Goedgekeurd WMO
Status	Werving nog niet gestart
Type aandoening	Overige aandoening
Onderzoekstype	Interventie onderzoek

Samenvatting

ID

NL-OMON51407

Bron

ToetsingOnline

Verkorte titel

On(t)schuldig

Aandoening

- Overige aandoening

Synoniemen aandoening

schaamte- en schuldgevoelens

Aandoening

trauma gerelateerde schaamte- en schuldgevoelens

Betreft onderzoek met

Mensen

Ondersteuning

Primaire sponsor: Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie

Overige ondersteuning: Fonds slachtofferhulp

Onderzoeksproduct en/of interventie

Trefwoord: Jongeren, Overlevingsreacties, Schaamte en schuld, Trauma

Uitkomstmaten

Primaire uitkomstmaten

Interventie On(t)schuldig biedt informatie over veelvoorkomende overlevingsreacties die tijdens en na (seksueel) geweld op kunnen treden. Het doel van voorliggende studie is om te bepalen of het volgen van de interventie On(t)schuldig effectief is in het verminderen van schaamte- en schuldgevoelens die samenhangen met overlevingsreacties die bij jeugdigen tijdens en na (seksueel) geweld kunnen ontstaan.

Secundaire uitkomstmaten

Interventie On(t)schuldig biedt informatie over veelvoorkomende overlevingsreacties die tijdens en na (seksueel) geweld op kunnen treden.

Middels voorliggend onderzoek zal het volgende in kaart worden gebracht:

- Rapporteren participanten minder posttraumatische stressklachten na het volgen van Ontschuldig?
- Neemt onder participanten de motivatie om behandeling te volgen toe?
- Zijn de participanten meer geneigd om openheid te geven aan voor hen belangrijke anderen over hetgeen met hen is gebeurd?

Ten slotte zal onderzocht worden of de wijze waarop On(t)schuldig aangeboden

wordt ook aansluit bij de manier waarop jongeren informatie hierover willen verwerken en ontvangen. Wordt de informatie gelezen en beluisterd? Vonden de deelnemers de informatie qua toon en aard aansluiten?

Toelichting onderzoek

Achtergrond van het onderzoek

Uit bevolkingsonderzoek blijkt dat tot 67% van de kinderen en jongeren onder de 16 jaar minimaal één traumatische gebeurtenis meemaakt (Copeland et al., 2007). In de DSM 5 wordt dit gedefinieerd als *een gebeurtenis waarbij de betrokkene is blootgesteld aan een feitelijke of dreigende dood, ernstige verwondingen en/of seksueel geweld* (American Psychiatric Association, 2013). Zo'n traumatische gebeurtenis kan resulteren in een posttraumatische stressstoornis (PTSS). Uit een recente meta-analyse blijkt dat 16% van de kinderen PTSS-klachten ontwikkelt nadat zij een ingrijpende en stressvolle levensgebeurtenis hebben meegemaakt (Alisic et al., 2014). Uit het onderzoek van Alisic en collega's blijkt tevens dat het percentage jeugdigen dat PTSS ontwikkeld als gevolg van interpersoonlijke trauma (waaronder geweld en seksueel misbruik) de prevalentierange hoger ligt. Prevalentiecijfers voor PTSS liggen tussen de 16.8% en 35.8% bij jeugdigen die geweld of seksueel misbruik hebben mee gemaakt.

Het mee maken van geweld en/of seksueel misbruik kan gepaard gaan met hoge lijdensdruk. Jeugdigen die als gevolg hiervan PTSS ontwikkelen, lijden onder herbelevingen aan de gebeurtenis, vermijden plekken die aan het trauma doen herinneren, verkeren voortdurend in een staat van hyperalertheid en ontwikkelen negatieve gedachten en gevoelens. De negatieve gedachten en gevoelens, zoals schuld en schaamte, hangen veelal samen met reacties die tijdens en na de traumatische gebeurtenis optreden (Verlinden, 2014).

Bij het meemaken van een traumatische gebeurtenis, zoals (seksueel) geweld, treden overlevingsreacties op (van Minnen, 2017). Overlevingsreacties zijn reflexmatige en automatische reacties die het lichaam in levensgevaarlijke situaties activeert om deze situatie zo veilig mogelijk te doorstaan (Kalaf et al., 2017). Een veel gehoord in de dagelijkse klinische praktijk is dat een slachtoffer van geweld zich *verlamd* voelt. Dit wordt ook wel *tonische immobiliteit* genoemd (Kalaf et al., 2017). Onderzoek toont aan dat 21%-70% van de slachtoffers van geweld tonische immobiliteit rapporteert als ervaren overlevingsreactie (Bovin et al., 2008; Galliano et al., 1993; Hagenaars, 2016; Heidt et al., 2005; Möller et al., 2017). Er bestaan echter ook vele anderen, vaak nog onbegrepen, overlevingsreacties. Op basis van recent uitgevoerd literatuuronderzoek blijken 21 overlevingsreacties een rol te kunnen spelen tijdens- en na (seksueel) geweld (van Minnen, 2017).

Aan overlevingsreacties wordt vaak door het slachtoffer een affectieve en/of cognitieve betekenis gegeven. Deze kan beschermend en herstel bevorderend zijn (*ik heb gedaan wat ik kon*, *dit had mij nooit mogen gebeuren*, etc.). Vaak is deze betekenisverlening echter herstel ondermijnend (*had ik maar om hulp gevraagd*, *waarom heb ik niet van mij afgeduwd* of *waarom ben ik niet gevluht*) (Kleim et al., 2013). Negatieve interpretaties van eigen overlevingsreacties zorgen voor schuld- en schaamtegevoelens. Uit onderzoek van Pugh et al. (2015) komen aanwijzingen naar voren dat dergelijke interpretaties een rol hebben in het ontstaan en onderhouden van traumagerelateerde klachten. De mate van schuld- en schaamtegevoelens hangt af van de ervaren persoonlijke betrokkenheid (Lee et al., 2001; Pugh et al., 2015). In een onderzoek onder getraumatiseerde kinderen had 43% schuldgevoelens als reactie op de traumatische gebeurtenis. Bij kinderen die zijn blootgesteld aan trauma's van een interpersoonlijke aard (bv. oorlog, mishandeling of seksueel misbruik) was dit percentage met 59% hoger (Fletcher, 2003). Kinderen en jongeren (5-16 jaar) die slachtoffer zijn geweest van interpersoonlijk geweld en schuldgevoelens hebben over het doen of nalaten van handelingen gedurende het trauma, ervaren meer PTSS-symptomen (Kletter et al., 2009).

Hoewel overlevingsreacties automatisch ingezet worden om de kans op overleven te vergroten, zoeken slachtoffers minder snel hulp vanwege de ervaren schuld- en schaamtegevoelens die hieruit voortkomen (Galliano et al., 1993; van Minnen, 2017). Uit onderzoek komt naar voren dat slechts de helft van de mensen met PTSS-klachten professionele hulp zoekt (Roberts et al., 2011). Deze schaamte- en schuldgevoelens zijn daarnaast ook van negatieve invloed op een succesvol behandelbeloop (Kealy et al., 2018). Ook onwetendheid over overlevingsreacties speelt een rol (van Minnen, 2017).

Uit Amerikaans onderzoek komt naar voren dat slechts de helft van de mensen met PTSS ooit professionele behandeling zoekt (Bradley et al., 2005, Roberts et al., 2011). Daarnaast blijkt uit onderzoek naar de effectiviteit van traumabehandelingen dat grofweg een derde van alle cliënten onvoldoende van behandeling profiteert en stopt tussen de 36% en 72% van de cliënten voortijdig met de behandeling (Bradley et al., 2005). Kinderen en jongeren vertellen vaak bepaalde essentiële informatie niet, waardoor de behandeling minder effectief kan zijn (Shen et al., 2019). Doordat de huidige behandelprogramma's daarnaast niet sensitief genoeg zijn op de schuld- en schaamtegevoelens, profiteren jongeren onvoldoende van behandeling door deze aanhoudende gevoelens (La Bash & Papa, 2014). In de klinische praktijk wordt tevens opgemerkt dat gevoelens van schaamte, schuld en onwetendheid over overlevingsreacties voor jongeren reden zijn om geen behandeling te zoeken terwijl dit wel geïndiceerd is. Een mogelijke verklaring hiervoor is het ontbreken van een interventie die zich specifiek richt op het verminderen van schaamte- en schuldgevoelens in relatie tot veelvoorkomende overlevingsreacties. Om hierin te voorzien is de interventie Ontschuldig ontwikkeld (Stutterheim e.a., 2022). Deze nieuwe interventie is echter nog niet op effectiviteit onderzocht.

In voorliggend onderzoek wordt voorgesteld de interventie Ontschuldig te onderzoeken. De vraag die centraal staat: Rapporteren jeugdigen die de interventie Ontschuldig doorlopen hebben minder traumagerelateerde schaamte- en

schuldgevoelens na het volgen van de interventie? De aanname is dat wanneer begrip en inzicht over overlevingsreacties bij slachtoffers van (seksueel) geweld toeneemt, eventuele disfunctionele betekenisverlening (o.a. schuld- en schaamtegevoelens) vermindert, daarmee samenhangende PTSS-symptomen afnemen en motivatie voor onthulling en verwerkingsgerichte behandeling toeneemt.

Doel van het onderzoek

In voorliggend onderzoek wordt voorgesteld de interventie Ontschuldig te onderzoeken. De vraag die centraal staat: Rapporteren jeugdigen die de interventie Ontschuldig doorlopen hebben minder traumagerelateerde schaamte- en schuldgevoelens na het volgen van de interventie? De aanname is dat wanneer begrip en inzicht over overlevingsreacties bij slachtoffers van (seksueel) geweld toeneemt, eventuele disfunctionele betekenisverlening (o.a. schuld- en schaamtegevoelens) vermindert, daarmee samenhangende PTSS-symptomen afnemen en motivatie voor onthulling en verwerkingsgerichte behandeling toeneemt.

Onderzoeksopzet

Middels een single-blind gerandomiseerde klinische trial zal het effect van interventie On(t)schuldig onderzocht worden.

Participanten die aan de inclusiecriteria voldoen, zullen toegewezen worden aan:

- Conditie 1: Directe toegang tot interventie On(t)schuldig voor een duur van twee weken.
- Conditie 2: Een wachtlijst van twee weken, waarna zij toegang tot interventie On(t)schuldig zullen krijgen.

Onderzoeksproduct en/of interventie

De interventie die wordt toegepast is het doorlopen van een 180 minuten durende psycho-educatie On(t)schuldig. De psycho-educatie heeft als doel om betrouwbare informatie te geven over veelvoorkomende overlevingsreacties die tijdens en na geweld en seksueel geweld kunnen optreden. De psycho-educatie is op een besloten website geplaatst die de participanten met behulp van een eigen inlogcode kunnen bezoeken. De psycho-educatie bestaat uit drie onderdelen: 1. Animaties waarin over 8 veelvoorkomende overlevingsreacties tijdens (seksueel) geweld uitleg gegeven wordt; 2. Informatieve teksten die op het boek >verlamd van angst< gebaseerd zijn; 3. Podcasts met daarin verdiepende uitleg over de veelvoorkomende overlevingsreacties, aangevuld met ervaringsverhalen van jongeren zelf. De participanten zullen een stappenplan toegestuurd krijgen met instructies voor het doorlopen van de website. Op de website kunnen de deelnemers zich inlezen in het project On(t)schuldig en daarnaast ook een animatie bekijken om in visuele vorm uitleg over de volgorde van overlevingsreacties te krijgen. Vervolgens kunnen zij zich inlezen in alle overlevingsreacties, zowel in overkoepelende vorm als specifiek per overlevingsreactie. Ook kunnen zij ervaringsverhalen lezen van jongeren die overlevingsreacties bij een opgelopen trauma ervaren hebben. Naast het beschikbare leeswerk kunnen zij ook podcasts beluisteren

over overlevingsreacties. De podcast-reeks die wordt aangeboden bestaat uit 6 afleveringen waarin zowel professionals als ervaringsdeskundigen aan het woord over overlevingsreacties zijn, zodat het onderwerp vanuit verschillende kanten wordt belicht. Tot slot worden er een aantal tips meegegeven aan de deelnemers door jongeren die ook een trauma ervaren. Zij raden stappen aan die deelnemers kunnen ondernemen na het opdoen van alle informatie.

Inschatting van belasting en risico

Er is geen tot weinig risico voor patiënten met betrekking tot deelname aan de interventies, aangezien de interventie informatie verstrekt die vaker verstrekt wordt en vrij toegankelijk beschikbaar is. Het verschil is dat de informatie die verstrekt wordt nu in de vorm van een gestructureerde psycho-educatie aangeboden wordt.

Met betrekking tot de belastbaarheid valt te zeggen dat het afnemen van de vragenlijsten gebruikelijk is in een fase van diagnostiek. Het is noodzakelijk en helpend in de beeldvorming. De extra belasting in voorliggend onderzoek is gelegen in de nameting. Het betreffen in voorliggend onderzoek 2 extra metingen. De metingen zijn beperkt tot 30 minuten tijdsinvestering en zijn noodzakelijk om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Contactpersonen

Publiek

Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie

Vriezenveenseweg 213
Almelo 7600AP
NL

Wetenschappelijk

Karakter kinder- en jeugdpsychiatrie

Vriezenveenseweg 213
Almelo 7600AP
NL

Locaties

Landen waar het onderzoek wordt uitgevoerd

Netherlands

Deelname eisen

Leeftijd

Adolescenten (12-15 jaar)

Adolescenten (16-17 jaar)

Belangrijkste voorwaarden om deel te mogen nemen (Inclusiecriteria)

1. De jeugdige is tussen de 12 en 18 jaar oud.
2. De jeugdigen rapporteert 1 of meerdere traumatische levensgebeurtenissen meegemaakt te hebben, waaronder geweld, mishandeling of seksueel misbruik.
3. De jeugdigen rapporteert als gevolg van de traumatische levensgebeurtenissen 1 of meerdere stressgerelateerde schaamte- en/of schuldgevoelens gemeten met de CERQ (item 1, 10, 19 en 28).
4. De jeugdigen is gemotiveerd en beschikbaar om gedurende een periode van twee weken een aantal uren de psycho-educatie module On(t)schuldig te volgen.
5. De jeugdigen is de Nederlandse taal voldoende machtig om in de studie deel te kunnen nemen.

Belangrijkste redenen om niet deel te kunnen nemen (Exclusiecriteria)

1. Acute suïcidaliteit waarvoor een opname in een ziekenhuis noodzakelijk is, of is geweest in een periode van vier weken voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst.
2. De jeugdigen heeft het boek Verlamd van Angst gelezen.
3. Cognitieve beperkingen ($IQ < 70$)
4. Deelname van een broertje of zusje aan de voorliggende studie (om overdracht van therapie-effect te voorkomen voor brusjes die in verschillende conditie gerandomiseerd zijn)
5. De jeugdigen is gestart met een traumaverwerkingsgerichte psychologische behandeling.

Onderzoekopzet

Opzet

Fase onderzoek:	4
Type:	Interventie onderzoek
Onderzoeksmodel:	Parallel
Toewijzing:	Gerandomiseerd
Blinding:	Open / niet geblindeerd
Controle:	Geneesmiddel
Doel:	Behandeling / therapie

Deelname

Nederland	
Status:	Werving nog niet gestart
(Verwachte) startdatum:	01-01-2023
Aantal proefpersonen:	34
Type:	Verwachte startdatum

Ethische beoordeling

Goedgekeurd WMO	
Datum:	02-05-2023
Soort:	Eerste indiening
Toetsingscommissie:	CMO regio Arnhem-Nijmegen (Nijmegen)
Goedgekeurd WMO	
Datum:	15-05-2024
Soort:	Amendement
Toetsingscommissie:	CMO regio Arnhem-Nijmegen (Nijmegen)

Registraties

Opgevolgd door onderstaande (mogelijk meer actuele) registratie

Geen registraties gevonden.

Andere (mogelijk minder actuele) registraties in dit register

Geen registraties gevonden.

In overige registers

Register	ID
CCMO	NL82795.091.22